NAHÇIVAN TÜRK HALK İNANIŞLARINDA MİTOLOJİK SAYILAR

Bayram DURBİLMEZ[*]

ÖZET

Harflere ve sayılara türlü anlamlar yüklenmesi, yüklenen anlamların yorumlanması sonucu doğan çeşitli simgeci ve gizemci akımların/ felsefelerin kaynağı mitolojik döneme uzanır. Mitolojik dönemdeki insanlar her şeyin ruhlarla, tanrılarla, cinlerle ilişkili olduğunu düşünürler, sayıların da gizemine inanırlardı. Sayıların gizemini bildiğine inanılan kişilerin bilgilerini "uygun ruhların yardımını sağlamak, büyücülük yapmak" veya "belirli formülleri saptanmış sayıda yineleyerek dualarını daha etkili kılmak için" kullandıkları bilinmektedir.

Mitolojik dönemden günümüze kadar halk inanışlarında da kimi sayılara özel anlamlar yüklendiği anlaşılmaktadır. Halk inanışlarında "üç", "dört", "beş", "yedi", "dokuz" ve "kırk" gibi bazı sayılara özel anlamlar yüklendiği ve bu sayıların kutlu sayıldıkları görülmektedir. Bu sayılarla ilgili kabul ve davranışlar, Nahçıvan Türk halk inanışları içinde önemli yer tutmaktadır. Bu inanışların bir kısmı mitolojik döneme kadar uzanmakta, bir kısmı da tarih boyunca kazanılan değişik kültür ve inançlara dayanmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda, Nahçıvan Türk halk inanışlarının Türk Dünyası halk inanışlarıyla büyük benzerlikler taşıdıkları ve halk inanışlarını "sayı sembolizmi" açısından inceleyecek araştırıcılar için zengin malzemeler bulundurdukları ortaya çıkmaktadır. Türk halk kültürü ürünlerinde yaygın olarak kullanılan sayıların Nahçıvan Türk halk inanışlarında da benzer ve farklı işlevler yüklenerek yer aldıkları anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, "üç", "dört", "yedi", "kırk" gibi sayıların mitolojik dönemden günümüze kadar Nahçıvan Türk halk kültürü ürünlerinde kazandığı simgelik anlamlar ile Nahçıvan'da yaşayan Azerbaycan Türklerinin

[*] **Öğr. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. bayramd@erciyes.edu.tr**

halk inanışlarında bu sayılara yüklenen anlamların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nahçıvan, halk inanışları, mitoloji, sayı sembolizmi, halkbilimi.

MYTHOLOGICAL NUMBERS IN NAKHCHIVAN-TURKISH FOLK BELIEF

ABSTRACT

Giving meanings to words and commenting the meanings gave way to some symbolist, mystical and philosophical movements, which extend up to mythological ages used to think that everything has some relations to gods, spirits or demons, and they believed that the mystery of some numbers were asked for help "to provide some benevolence of some spirits, and enchants people".

In the belief of folks from the mythological ages to the present some numbers are loaded with special meanings. In folk beliefs some numbers like "three", ""four", "five", "seven", "nine" and "forty" are loaded with special meanings and considered to be auspicious. These numbers have some important position in Nakhchivan folk beliefs in terms of accepting and developing attitudes have roots in mythological ages and some have developed through various cultures and beliefs in history.

The result of this research has revealed that Nakhchivan folk beliefs have a great deal of common aspects with Turkic world folk beliefs, and have a very rich source for researchers who wish to do a research on "the symbolism of numbers". The numbers used in Turkic folk narratives have common and different meanings and function in Nakhchivan-Turkish culture.

This research aims at revealing the meanings of the numbers "three", ""four", "seven" and "forty" from mythological ages to the modern times, tracing the changes in symbolic meanings in Nakhchivan-Turkish folk culture, and in folk beliefs of Azerbaijani Turks living in Nakhchivan.

Key Words: Nakhchivan, folk beliefs, mythology, numeric symbolism, folklore

Giriş

"İnanış" terimi yerine Azerbaycan Türkçesi'nde "inam" kelimesi kullanılmakta olup, kimi zaman "yozum", "yozma" terimlerini de içine almaktadır (Hacıyeva 1997: 217). Ancak Nebiyev, bunların aynılaştırılmasının ilmî açıdan doğru olmadığını söyler: *"Yozma ve yozumda halk inamı kat'ileşmeyip. Burada inam doğru olmaz. İnamda sınamaya esaslanma bir element, hususiyettir. İnam daha etraflı bir mefhumdur. İnam sınamalarla tasdiklenir. Muhtelif sınamalardan sonra insanda inam kat'ileşir. İnamlar, sınamalar neticesinde kat'ileşen hökmlerin bedii ifadesidir*" (Nebiyev 1983: 49).

Azerbaycan halk inanışlarının kökleri Türk mitolojisine dayanmaktadır. Türkler Müslüman olduktan sonra da yeni dinlerine ters düşmeyen eski inanışlarını devam ettirmişlerdir. Bazı inanışlara İslâmî bir kılıf verilse de halk inanışlarının büyük bölümü mitolojik dönemlerden izler taşır. Bu sebeple mitoloji ile ilgili çalışmalarda halk inanışlarına başvurmak kaçınılmazdır. Hacıyeva da *"Azerbaycan Türklerinin eski inam ve itikatları"nın "tahminen iki büyük merhale geçirmiş, olgunlaşarak çağımıza dek yaşayabilmiş" olduklarını belirtir: "Birinci merhale İslamiyet'e kadardır ki, ecdadımızın insan, kainat, varlık, hadise, canlılar, bitkiler vs. hakkında tasavvurunu uyandıran inançlardır. İkinci merhale İslamiyet'in kabulünden sonra insanlarımızın tapındığı inanç ve itikatlardır."* der (Hacıyeva 1997: 217). Mitolojik düşünce çağında, evren "sayılar" düzenine göre biçime sokulmuştur. Bu sebeple mitolojik inançlar arasında kutlu sayıların çok önemli bir yeri vardır (Beydili 2005: 489).

I. ÜÇ SAYISI

Nahçıvan halk inanışlarında üç sayısı "mifik" karakter taşır. Culfa rayonu Ebrekunus köyünden 1912 doğumlu Hesenov Müseyib, 1904 doğumlu Hesenov Hüseyin, Memmedov Hüseyin gibi kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre; *"Ülker ulduzu doğan vaht, üç gün seher tezden malkarani, hususen koyunu onun (Ülkerin) işiğindan korumak lazimdir. Yeni koyunu arhacda, ya tepenin kerb terefinde ele yatirmak lazimdir ki, Güneş doğana kadar Ülkerin işiği onlara*

düşmesin." (Kadirzade 1997: 243).Üç gün Ülker ışığından korunmayan hayvanın tüyü dökülecеği inanışı, "mifik karanlık" inanışını hatırlatır. Köroğlu destanında "atların böyümesi üçün hüsusi mifik yer" olduğu belirtilir: *"atlar işik düşmeyen hüsusi tövlede sahlanirdi."* (Kadirzade 1997: 242).

Nahçıvan'da, kurt ağzı bağlama inancında da üç sayısı önemli bir yer tutar: *"Heyvan-zad çölde galanda gereh gurdun ağzın bağlıyasan, yohsa heyvanı yeyer. Gurdun ağzını gara pıçahnan bağlayıllar. Gara pıçağı götürüp tutursan ağzıva sarı, yavaşca üç defe pileyip dua ohuyursan, her defem ohuyanda da pıçağı birez gatdıyırsan. Üçüncü defem ohuyannan sora pıçağı temiz gatdıyırsan, nefes almadan iten heyvanın dört terefini nezerde tutup pülüyürsen. Pülüye pülüye bele deyirsen: Yağladım / Zağladım/ Gurdun ağzın/ Bağladım. Bınnan da gurdun ağzı bağlanır, o heyvana yahın düşemmir."* (Ferzeliyev- Gasımlı 1994: 63). Görüldüğü gibi; *"Üç sayısının efsun özellikli ve mitolojik inançlarla ilgisi, arkaik ritüellerde yapılan âyinlerin üç defa tekrarlanmasında da korunmuştur."* (Beydili 2005: 489).

Nahçıvan'da anlatılan "Köroğlunun Erzurum Seferi" kolunda *"Demirçioğlunun üstüne bihuşdarı sepib onu yatirdikdan sonra Ereb at üç gün heç kesi Demirçioğluna yahin burahmir"* (Kadirzade 1997: 247).

Efsaneler, halk inanışlarının şekillendirdiği anlatılardır. Halk anlatılarının epik kurallarından "yineleme", "üçleme" ve "ilk ve son durumun önemi" üç sayısıyla ilgili (Durbilmez 2005: 6) olup efsanelerde de görülebilmektedir. Üç sayısı, Şerur bölgesinden derlenen "Oğlangala- Gızgala" efsanesinde de geçer: "*Bir gün oğlan tongal galayıb gözleyir. Görür o tayda tongal yanmır. İkinci gece de bele geçir. Üçüncü gün oğlan gızın toyu olduğunu eşidir. Anlayır ki, sevgilisi ehdinde vefasız çıhıb. Ken dünya oğlana dar gelir. Fikirleşir ki, bundan sonra onun yaşamağı ne yaşamagdı. Özünü galadığı tongala atır. Amma vefasız olmadığından odda yanmır. Ağ bir daşa dönür."* (Ferzeliyev- Gasımlı 1994: 63).

Nahçıvan'da ölünün üçüncü gününde de dinî anma yapılarak "ölü ihsanı" / "ölü hayratı" denen ikramda bulunulur, Kelâm-ı Kadim okunur. Buna "ölünün üçü" denir. (Kalafat 2000: 22).

Nevruzda bayram üç gündür. Nevruz'da, erkenden suyun üzerinden üç defa atlamak için yarışa girilir. Çayın üzerinden her yaşta insan tullanar (atlar). Üç o yana, üç de bu yana atlanır. Gülnisa Gamberova'dan derlenen bilgiye göre, suyun üzerinden üç defa atlanılmakla dertlerden, hastalıklardan korunacağına inanılır (Kalafat 2000: 67).

Türk mitolojisindeki üçlü yapı dikkat çekicidir: *"Üçlü yapı, istenilen dinamik süreç için ideal modeli oluşturur. Diğer geleneklerin bir kısmında olduğu gibi bazı Türk mitolojik geleneklerde de kâinatın dikey dünya modeli, yer, yerüstü ve yer altı olmak üzere üç katlı dünyadan oluşuyor. Yatay dünya modelinde ise yukarı, orta ve aşağı olarak yine üç dünya vardır. Dünya hakkındaki bu görüş, üç rakamına mitolojik inançlarla bağlı sakral bir anlam kazandırmıştır. Yakut metinlerindeki kahraman, Yer İyesi'nin memesinden sadece üç kez süt emebilir."* (Beydili 2005: 489). Türk mitolojisinde *"yerler, gökler, sular"* üçlemesi mevcuttur. Aynı üçleme *"gökler", "yer-su"* ve *"atalar kültü"* şeklinde de karşımıza çıkar. Aynı inanış şu üçlemeyle de ifade edilir: *1. Gök Tanrı (ak), 2. Yer sular (ak ve kara), 3. Yağız yer (kara).* Üç âleme üç unvan verilir: *1. Tar-Han, 2. Ak Şaman, 3. Kara Şaman*. Şaman inancına göre sema önce üç kat olarak tasavvur edilmiştir. Yakut Türklerinde ateşin üç çeşit olmasının sebebi de kâinatın üç bölümden oluştuğu inancıdır (Ziya Gökalp 1963:107). Tabiatta *"mevâlid-i selâse"* adı verilen "üç doğurucu öz"ün bulunduğu inancı vardır: *1. Cemâdât* (Madenler), *2. Nebâtât* (Bitkiler), *3. Hayvânât* (Canlılar, Diriler). Bedenin dışında insanın gölgesi gibi daima yanından ayrılmadığına inanılan manevî ruhların sayısı da üçtür (Ziya Gökalp 1963:41).

Oğuz Kağan destanında; *"üç gün üç gece anne sütü emmeme", "üç gece üst üste bir rüya görme", "gergedanla yapılan mücadeleyi üçüncü denemesinde kazanma", "iki eşinden üçer oğul sahibi olma"* [İlk eşinden olan çocukları Gök Han, Dağ Han ve Deniz Han Boz-Okları, ikinci eşinden doğan Gün Han, Ay Han ve Yıldız Han da Üç-Okları oluşturmuşlardır.], *"rüyada bir altın yay ile üç gümüş ok görme"* [Oğuz'un yanındaki Ulu Türk görür.], *"oğullarından üçünü doğuya, üçünü batıya gönderme", "yayı üçe bölme"* [Oğuz, Gün, Ay ve Yıldız'ın getirdiği yayı üçe böler.], *üç oku*

üçe üleştirme" [Gök, Dağ ve Deniz'in getirdiği üç oku üçe üleştirir.], gibi motifler vardır (Durbilmez 2005).

II. DÖRT SAYISI

Eski Türk inanışlarında, yılın son dört çarşambası kutlu sayılmış ve dört çarşambanın her birinde tabiatın dört unsurundan birisine (=suya, ateşe, havaya, toprağa) "cemre" düştüğü ve bu unsurları uyandırdığı kabul edilmiştir. "Dört unsur"la ilgili zengin âdet, gelenek, inanış ve âyinler yaratılmıştır. Azerbaycan Türkleri arasında "Boz ay" adı verilen Mart'ın dört kutlu çarşambasının birincisinde cemre "suya" düşer. Bu çarşambaya "Ezel Çarşamba", "Evvel Çarşamba", "Güzel Çarşamba", "Su Çarşambası", "Sular Nevruzu", "Gül Çarşamba" adları verilir. Yıl sonu çarşambalarından ikincisinde cemre "ateş"e düşer. Bu çarşambaya "Od [=Ateş] Çarşambası", "Üsgü Çarşamba", "Üsgü Gecesi", "İkinci Çarşamba", "Addı [=Adlı] Çarşamba" adları verilir. "İlahir Çarşambalar"ın üçüncüsünde cemre "hava"ya düşer. Bu çarşambaya "Yel Çarşambası", "Rüzgâr Oyadan [=Rüzgâr Uyandıran] Çarşamba", "Yelli Çarşamba", "Külegli Çarşamba" adları verilir. Rüzgârın da dört çeşidi vardır. Yılın son çarşambasında cemre "toprağa" düşer. Yıl sonu çarşambalarının dördüncüsü olan bu güne "Ahir Çarşamba", "İlahir Çarşamba", "Toprak Çarşambası", "Yer Çarşambası" "Çarşamba suri" adları verilir (Nebiyev 1992: 1-37). Gülnisa Gamberova'dan derlenen bilgiye göre, Nevruzda çaydan toplanan taşlardan dördü evin dört köşesine konur. Bu taşların eve bereket getireceğine inanılır (Kalafat 2000: 67).

Nahçıvan'da anlatılan mitolojik kaynaklı Köroğlu destanında atın kuş gibi uçması, kanatlı tasvir edilmesi sonucu Kırat, dört ayağını "yiğişdirib kizilkuş kimi" sıçrar, uçurumun diğer tarafına geçer (Kadirzade 1997: 246).

Nahçıvan'da, kurt ağzı bağlama sırasında dört yön inancı vardır: "Gereh ancah iten heyvan harda olursa onun *dörd terefini* nezerde tutup bağlıyasan" (Ferzeliyev- Gasımlı 1994: 63). "Dört yan" bir Türk devlet düşüncesidir (Ögel 1995: 304). Köktürk yazıtlarında geçen "tört bulung" [=dört yan, dört yön] sözü de bu düşüncenin bir yansımasıdır (Ögel 1995: 244). Yakut Türkleri, Dünyanın hem yuvarlak hem de dört köşeli olduğuna inanıyorlardı (Ögel 1995: 243).

kozmolojik anlayışa bağlı hareket etmişlerdir: *1.Kuzey cephesine 'kara atlılar'ı, 2. Güney cephesine 'kızıl atlılar'ı, 3. Doğu cephesine 'boz atlılar'ı, 4. Batı cephesine 'beyaz atlılar'ı göndermişlerdir* (Caferoğlu 1953: 202). Başka bir görüşe göre; ak atların Batı'da, kır atların Doğu'da, kara atların Kuzey'de, al atların (=kula al) Güney'de bulunması geleneği yerleşik bir kabuldü. Türklerde dört yönün her birinin bir renk adıyla anılması da ilginçtir: *Kara= Kuzey, Kızıl= Güney, Ak= Batı, Sarı= Doğu* (Demirsipahi 1975: 13).

"Türklerin ilk babası"nın yaratılışı hakkındaki bir efsanede dört unsurdan söz edilir: *"Bu efsaneye göre ilk çağda yağmurdan hasıl olan seller Karadağcı denilen bir dağdaki mağaraya çamur sürükleyip getirdi ve bu çamurları insan kalıbına benzeyen yarıklara döktü. Su ile toprak bir müddet bu yarıklarda kaldı. Güneş Saratan burcunda idi ve sıcaklığı çok kuvvetli idi. Güneş, su ve toprak döküntülerini kızdırdı, pişirdi. Mezkûr mağara kadının karnı (batnı) vazifesini gördü. Su, toprak ve güneşin harareti (ateş) unsurlarından ibaret olan bu yığın üzerinden dokuz ay mütedil rüzgâr esti. Böylece dört unsur birleşmiş oldu. Dokuz ay sonra bu yaratıktan insan şeklinde bir mahlûk çıktı. Bu insana Türk dilince 'Ay Atam' denildi ki 'ay baba' demektir. Bu 'Ay Atam' denilen kişi sağlam havalı ve tatlı sulu yere indi..."* (İnan 1986: 21)

III. YEDİ SAYISI

Nahçıvan halk inanışına göre, Nahçıvcan'da en mukaddes yerlerden sayılan "Asafkef" (Ashab-ı Kehf)'i kim yedi defa ziyaret ederse Kerbelâ'yı ziyaret etmiş sayılır (Kadirzade 1998: 213). Dag Yunis adlı hükümdarın zulmüne dayanamayan Vezir Temirhan (Tamreyha / Temilhan) dahil olmak üzere yedi kişi mağaraya sığınmışlar, üç yüz yıldan fazla uyuyakalmışlar, uyandıktan sonra bu durum anlaşılınca Tanrı'ya dua ederek sır olmuşlardır (Kadirzade 1998: 215). Yedi uyurlar olarak da bilinen bu kimselerin yedi kişi olduğuna inanılır. Halk arasında "yedi kimseneye and olsun" diye yemin edilir. Ashab-ı Kehf'te de "yedi kimsene" adlı bir ziyaret yeri vardır (Kadirzade 1998: 215).

Halk inanışlarına göre Albastı'nın çarptığı kadın, kısır olmamak için taşkın ırmağı yedi kez geçmeliydi (Beydili 2005: 489).

Babek bölgesinden derlenen bir efsanenin "yeddi bulag" adını taşıması, "eri davada ölmüş ağır külfetli bir ana"nın "yeddi gızı"nın düşmanla "ölenecen vuruşması" halk arasında dilden dile anlatılmakta ve "gızların gem-gubar dolu göz yaşları dumduru bulag suyuna çevrilib" aktığına inanılmaktadır: "İndi de yan yana düzülüb dumduru gözyaşı gibi ahan hemin bulaglar el arasında *Yeddi Bulag* adıyla tanınır." (Ferzeliyev- Gasımlı 1994: 81). Nahçıvan'da ölünün yedinci gününde de dinî anma yapılarak "ölü ihsanı" / "ölü hayratı" denen ikramda bulunulur, Kelâm-ı Kadim okunur. Buna "ölünün yedisi" denir. (Kalafat 2000: 22).

Gülnisa Gamberova'dan derlenen bilgiye göre, Nevruzda çaydan yedi taş götürülür. Çayın suyu bir kapla alınır. Taşlar da suyun içerisine konulur. Bu taşlardan biri yağa, biri çöreğe, dördü evin dört köşesine, biri de cüzdana konur. Bu taşların eve, kilere, cüzdana bereket getireceğine inanılır (Kalafat 2000: 67).

Nahçıvan'da uygulanan "kapı-kapı" âdetine göre, evde yenilip içildikten sonra, bir kabın içerisine yedi cüre konfet (yedi cins çerez) konularak, çocuklar tarafından yedi ayrı kapıya götürülür. Her kapıda ev sahibi kaptan pay alır ve bu kaba pay koyarlar. Yakın evler arasında yapılan bu uygulamada yedinci evden alınan son paydan sonra çocuklar evlerine dönerler (Kalafat 2000: 66). Keleki'de, Hıdrellez günü çocuklara yedi cüre (7 cins) çerez verilir (Kalafat 2000: 68).

"Bilgeliğin sütunları" (Schimmel 2000: 140) olarak adlandırılan yedi; *"4 elementi kuşatan ve duygusal güçlere karşılık gelen maddî dörtlemeyle (hava= zekâ, ateş= istenç, su= duygular, toprak= ahlâk) birlikte yaratıcı ilkelerin üçlüğünü (aktif zekâ, pasif bilinçaltı ve işbirliğinin düzenleyici gücü) içerir* (Schimmel 2000: 140). *"Gezegenlerin sayısı"* (Güneş, Ay, Merkür, Mars, Venüs, Jüpiter ve Satürn –Güneş ve Ay aslında gerçek birer gezegen değillerdir.), *"ülkerin yedi yıldızı"* olarak bilinen yedi, *"genellikle olumlu güçlerle iç içe düşünülür"* (Schimmel 2000: 144). Yenisey'de bir şaman davulunun dış yüzeyine, ilk insan olan *"yeryüzünün evlâdı"*nın yedi cennet boyunca sürecek bir yolculuğa çıkışı resmedilmiştir. Bu resme göre, *"dış çemberde yedi küçük çıkıntı vardır; içteki çemberde yedi noktada çıkıntı ve sekizinci noktada da bir kuş bulunmaktadır. Eliade'ye göre bunlar sırasıyla, çok güzel düzlüklerine ve gök*

tanrısının yedi oğluna gönderme yapmaktadır." **(Schimmel 2000: 157). Kam-Şaman inanışında *"yedi kişi", "yedi engel", "yedi dolaşma", "yedi demir", "yedi pınar", "yedi değirmen oluğu", "yedi sarı kız"* gibi motifler görülür. Bu inanışlara göre; Tanrı Ülgen'in yeryüzünde önce yedi kişiyi yaratır. Tanrı Ülgen'in katına ulaşabilmek için yedi buudakı (yedi engeli) aşmak gerekir. Tufan'ın olacağını önceden bildiren Gök teke, dünyanın çevresine yedi kere dolaşır. Şamanlar, büyü / üfürük yaparken, demir kızdırarak yedi pınardan, yedi değirmen oluğundan aldıkları yedi suya atarlar. Beltir, Sagay adlı Türk topluluklarında kamların davullarında yedi sarı kız resmi bulunur. Yakut Türklerine göre *Yenisey ırmağı kaynağını göğün yedinci katından almaktadır*. Altay Türklerine göre ay tutulmasının sebebi *yedi başlı dev*dir. Kırgız Türklerinde "büyük ayı", *"yedi bekçi"* olarak geçer. Büyük ayının yıldızları *"yedi dağ koyunu"* olarak da düşünüldüğü için *"yedi arkar"* adını alır. "Büyük ayı" burcuna diğer Türk boyları arasında verilen adlarda da *"yedi"* vardır: *"yedi kör", "yedi eşek", "yedigen", "yedi at", "yedi kardeşler", yedi vahşi d***

E96) (E 1/ %((641 6(L" &# $%(9 < '6(-%# & /6 /16 / -6(# /6 / L0(/6 / L&$& 1(68 .6 /61 8 6 6/16 / -6(6(.313(-3 3 &)& -& /6 / L0(5/&(- 7 = . ($6 /% '&C 16(8 . ($6 /% '& &)& 16($ /' # 9;$3/ . 4/ .% ;- L"*0 01 0 = 1 F * BMMMA >@C

9 ' 6'6(6 %($&1& /&(L" -0 0 08 5 %F%/ / (16/7%((646 - E 9;/ /6 / ' 6'6 %1& %1L%1% L&9& A 5 ")1&1(%&(-&8 ';(16 /%4% ")4&(& -& % /%# .3 *")1& & L& &/ E&9-&(%&4%/ -& %1&(4& -04 & & % E L0(* *1 .3 *")1&-& / 1 $ /# . % , . $ 080 L" & &$&/1& 7 = -% 8 -& >??@A BIBC 6 / L0(1*-) 5 %F%/ / (16/7* / 1 (*6(%/% / (-6 ;1-3 3# L0(&4 646 *)1 -040($& 6 *6(/ (*1 6(6("'(0< 9&/%1-% % %((646 %/%1; / (/16-6 A 5 ")4&(-& IM L0(L"81& & .%1 % H?:$3 L0(L&-%&(0.% . 1 $. $ 9%. *1 . E% &E8 .3 - *%(/& %, -% E0'3'% &*1& %)& %1% A ")4&(&))&1 L"81& %(& %((.%1 &-%E3 - /% *%(9% %(1& %(-& %/% / (-) %-% 7 = -% 8 -& IBC >??@A B

E96) (:- "10(0(/6 /6($6 L0(0(-& -& -%(D (<61 / 5"10 %E' (67 R 5"10 E *67 -&(&(%/ - .313(31 3&1K ,6 -% ;/3(3 3(5"10(0(/6 /67 -&(% = 1 F * BMMMA BC 10 0(0(/6 /6($6 L0(0 &)* (6(/ . %(%(. 46(- . *6 - ; /3(3 10(0(&'/% < *1 1 6 =&1.%'&1& %C L&*% %1%61 .3/(1 *6 /;/3(3 # "10(0('&)-% % & &/1& <%4% %1%)& &8 6 /(8&13 %(&3(1 6 /341 & 1& $616 %1&1& -& & /&/1& /6 / L0(*6 46 ;1 81 = 1 F * BMMMA SHC

E96) (:- & % =/;$ '6C "1&(E (6 # /6 /6 96/ - (&)1&(& &8 = 1 F * BMMMA BBC &1&/%:-& 9;$3/1;/38%)& /6 / L0(%9%(-& -)& %1% = 1 F * BMMMANNC

5 86 1)& * 1 7 ' 6'6 ;1 / -1 (-6 61 (/6 /# 5.0 0/ ' 61 '6(- &(.0 01& %$% ' 6 ;1 / * ; 3:- # "8&11%/1& -& ( )& 0 /% &:-& L6(.%9% -& /(611 6 7 = $E% &1 BMMMA BSNC '1K D L&1&(&/1& & L" &P (6#9 K-&(3 %(6 / L0(; 3 34*3 8 3E &-# %1/) E %(% /6 / 4 1 6(- 1 64*6 0((6(';(3 /1 4*6 6(- &E-% /6 / 6 1 & 080(-& / 1 $ /*6 &(%-&(-% %1%4*& L"/1& /6 / L0(.$3(-3 (1 / <1 ($ /*6 3 -% %1%4 /6 / 61 '0 &$&/*% =&$E%BMMMA BSGC

Bu makalede, araştırıcıların konuya ilgi duymaları amaçlanmıştır. Yapılacak daha kapsamlı çalışmalar, konunun derinlemesine incelenmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ABDULLA Behlül, 2006, **Folklorda Say Simvolikası**, Elm yay.: Bakü.

BEYDİLİ Celal, 2005, **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**, Yurt Kitap yay.: Ankara.

CAFEROĞLU Ahmet, 1953, "Türk Onomastiğinde 'At' Kültü", **Türkiyat Mecmuası**, S.X, İstanbul.

ÇORUHLU Yaşar, 2002, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı yay.: İstanbul.

DEMİRSİPAHİ Cemil, 1975, **Türk Halk Oyunları**, Türkiye İş Bankası yay.: Ankara.

DURBİLMEZ Bayram, 2005, "Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Üç Sayısı", **Ahilik Araştırmaları Dergisi**, c.1, S. 2 (Kış 2005), Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi yay.: Kırşehir.

DURBİLMEZ Bayram, 2007a, "Kırım Türk Halk Anlatılarında Sayı Simgeciliği", **Millî Folklor / Uluslar arası Kültür Araştırmaları Dergisi**, S. 76 (Kış), Ankara.

DURBİLMEZ Bayram, 2007b, "Türk Halk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Beş Sayısı", **II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu / Bildiriler**, (Hzl. M. Fatih Köksal), Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi yay.: Ankara.

FERZELİYEV Tehmasib - Meherrem Gasımlı, 1994, **Azerbaycan Folkloru Antologiyası I- Nahçıvan Folkloru,** Sabah yay.: Bakü.

HACIYEVA Maarife, 1997, "Azerbaycan Türklerinde İnançlar", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek Görenek İnançlar Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı yay.: Ankara.

İNAN Abdulkadir, 1986, **Tarihte ve Bugün Şamanizm- Materyaller ve Araştırmalar**, TTK yay.: Ankara.

KADİRZADE Kadir, 1997, "Nahçıvan'da Eski Türk İnançları (Atla Bağlı İnançlarımız ve Soy Elagelerimiz)", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek Görenek İnançlar Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı yay.: Ankara.

KADİRZADE Kadir, 1998, "Nahçıvan'da Mukaddesler, Eren ve Evliyalarla İlgili Kutsal Yerler", **I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalar Kongresi Bildirileri**, ERVAK yay.: Ankara.

KALAFAT Yaşar, 2000, **Güney Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları**, ASAM yay.: Ankara.

NEBİYEV Azad, 1983, **Azerbaycan Folklorunun Janrları**, Bakü.

ÖGEL Bahaeddin, 1995, **Türk Mitolojisi**, MEB yay.: Ankara.

SEVER Mustafa, 1997, "Edebiyatta Mitolojik ve Arketipik Yaklaşım Tarzları", **Millî Folklor**, c. 5, S. 34 (Yaz), Ankara.

SCHİMMEL Annemarie, 2000, **Sayıların Gizemi**, 2. baskı, Kabalcı yay.: İstanbul.

ŞEHSUVAROĞLU Bedi N., 1973, **Sembolizm- Remizler**, Muhiy yay.: İstanbul.

YÜKSEL H. Avni, 1980a, "Türk Folklorunda Sayılar", **Erciyes**, S. 28, Kayseri.

YÜKSEL H. Avni, 1980b, "Türk Folklorunda 7 Sayısı", **Erciyes**, S. 29, Kayseri.

YÜKSEL H. Avni, 1981a, "Türk Folklorunda 9 Sayısı", **Erciyes**, S. 30- 31, Kayseri.

YÜKSEL H. Avni, 1981a, "Türk Folklorunda Kırk Sayısı", **Erciyes**, S. 32, Kayseri.

YÜKSEL H. Avni, 1981c, "Türk Folklorunda Sayılar", **Millî Kültür**, c. 3, S. 4 (Eylül), Ankara.

Ziya Gökalp, 1963, **Türk Töresi**, İstanbul.